

Bij studies zoals hier gepresenteerd is natuurlijk het bronnengebruik van groot belang. De meeste auteurs steunen uiteraard zwaar op het immense voc-archief in Den Haag. Twee auteurs – Gerrit Knaap en Hugo s'Jacob – staan expliciet stil bij de valkuilen van een Euro- of zelfs Neerlandocentrische kijk die onherroepelijk aanwezig is in de bronnen. Ze beroepen zich onafhankelijk van elkaar op de rijkdom aan details bij de feitelijke weergave die de informatie betrouwbaar maakt ook al zijn de interpretaties gekleurd. De *bias* heeft ook betrekking op de positie van de voc zelf in de Aziatische economieën. Heather Sutherland herinnert wederom aan de levendige intra-Aziatische handel die geheel buiten de voc om gedreven werd maar hier is het aardig te noteren dat Om Prakash, de enige auteur uit Azië, juist wijst op de unieke rol van de voc: 'the voc was without any question the largest single operator in intra-Asian trade with resources far exceeding those available to any of its rivals' (p. 183).

Een paar tekortkomingen zijn ook het vermelden waard. Het is niet bijzonder elegant dat de algemene inleiding en de biografische schets, letterlijk aan begin en eind van het boek, zich allebei voor een deel richten op eenzelfde thema betreffende de historiografische traditie in de koloniale geschiedenis, met name in Utrecht. Het was beter geweest dit thema één keer, uitputtend te behandelen, of nóg beter: deze beide stukken in elkaar te schuiven. Voorts blijft het de vraag hoe gelukkig men is met een tweetalige bundel (vijf bijdragen zijn in het Engels). Ten slotte is het verrassend in de inleiding een andere invulling van het begrip 'imperialisme in de marge' tegen te komen dan Van Goor zelf in een van zijn meest bekende publicaties heeft aangegeven! Maar dit zijn geen zwaarwegende zaken bij een goed en zeer leesbaar werk, een waardige hommage aan een van de meest innemende overzeese historici van Nederland.

J. Thomas Lindblad
Universiteit Leiden

Peter Boomgaard en David Henley (eds.), *Smallholders and stockbreeders. Histories of foodcrop and livestock farming in Southeast Asia* (Leiden: KITLV Press, 2004) 344 p. ISBN 9067182257

De meest ingrijpende verandering in de landbouw van Zuidoost-Azië van de afgelopen decennia en misschien wel de laatste eeuwen was de Groene Revolutie. Met de introductie van hoogproducerende rassen veranderde de landbouwproductie ingrijpend. Dat is zo'n beetje het bekendste verhaal van de ontwikkeling van de landbouw in Zuidoost-Azië en ontwikkelingslanden in het algemeen. De bundel van twaalf bijdragen plus een inleidend essay van Boomgaard en Henley, voortkomend uit een panel van de EUROSEAS conferentie in Londen in 2001, zet bij dat standaardbeeld twee fikse kanttekeningen. De eerste is de constatering dat de Groene Revolutie geen op zichzelf staand proces was maar alleen was te realiseren dankzij veranderingen, bijvoorbeeld in het landeigendom, die al veel eerder waren ingezet. De drie Franse auteurs die in hun bijdrage de geschiedenis van de rijstproductie in de Mekong-delta van Vietnam doorlopen, laten dit heel duidelijk zien. Een tweede kanttekening is dat de Groene Revolutie zich concentreerde op slechts een paar gewassen, voor de regio Zuidoost-Azië vrijwel uitsluitend natte rijstverbouw, terwijl de landbouwsystemen in deze regio veel gevarieerder zijn. Rijst, zo wordt uit verschillende bijdragen duidelijk, werd en wordt vaak verbouwd in combinatie of in vruchtwisseling met andere voedselgewas-

sen. Verder zijn er veel gebieden waar de bevolking zich voornamelijk voedt met een ander gewas, zoals sago. De bijdrage van Ellen laat zien dat de sagocultuur, zowel wat betreft het gebruik van palmsoorten als de verwerking van het sago-meel, verre van geïsoleerd en statisch was. Kortom, er is veel meer te vertellen over de veranderingen in de landbouw in Zuidoost-Azië dan het verhaal van de Groene Revolutie.

Dat is echter niet de belangrijkste boodschap van de bundel. De meerwaarde, zo maken we op uit de inleiding, is vooral dat het boek de aandacht vestigt op een relatief onderbelicht deel van de geschiedenis van de landbouw in Zuidoost-Azië. Wat betreft de zes bijdragen over de veehouderij is dit zonder meer het geval. Deze bijdragen hebben het karakter van ruwe schetsen en inventarisaties van de soorten en het gebruik van voornamelijk buffels, koeien en paarden over meerdere eeuwen. Het levert naast een goede indruk vooral ook een agenda op voor verder onderzoek. De andere helft van de bijdragen over de verbouw van voedselgewassen is vooral vernieuwend wat betreft de benadering. Die wordt getypeerd als een *farming systems approach*, wat neerkomt op een geïntegreerde analyse van de gevarieerde en complexe landbouwsystemen van de *smallholders*. Deze benadering wordt op een lijn gezet met het werk van Paul Richards, Robert Netting en Harold Brookfield. Veranderingen binnen landbouwsystemen moeten begrepen worden als verschuivingen binnen het geheel van sociale en technische factoren die een systeem karakteriseren. De samenstellers zetten zich hiermee expliciet af tegen een meer evolutionaire benadering waarin veranderingen worden verklaard uit een min of meer voorspelbare overgang van het ene (meer primitieve) stadium naar een volgend (meer geavanceerd) stadium. Deze conceptuele omschakeling levert de historicus een hoop extra werk op. Simpel gezegd, met de schaarste aan data uit vroeger tijden is het eenvoudiger om een beeld op te bouwen van een primitief stadium van landbouw dan van een complex en gevarieerd *farming system*. De bijdragen van Hill en Christie wijzen ook voornamelijk op het vele werk dat nog valt te verzetten. Meer specifieke studies zoals die van Henley over de rijstverbouw in Sulawesi en de bijdrage van Janowski over de rijstcultuur in het Kelabit hoogland in Sarawak, Kalimantan laten zien dat de *farming systems approach* zeer rijke en waardevolle beschrijvingen oplevert van de specifieke vormen van voedsellandbouw in deze gebieden en hoe deze door de eeuwen heen zijn veranderd.

De bundel verdient een breder publiek dan alleen geïnteresseerden in de agrarische geschiedenis van Zuidoost-Azië. De reden daarvoor wordt indirect door de samenstellers zelf gegeven. Zij wijzen er op dat de bekritiseerde stadiatheorie wat betreft de landbouw vooral bekend is door het werk van Boserup van midden jaren zestig. Wat de samenstellers niet vertellen is dat in dezelfde periode het veel geciteerde manifest van Rostow verscheen over de stadia van economische groei die ontwikkelingslanden (noodzakelijkerwijs) zullen doorlopen. En Basalla schreef, eveneens in de jaren zestig, over de verspreiding van wetenschap en technologie over de wereld die naar zijn idee volgens een vast patroon van opeenvolgende stadia zal verlopen. Er was dus nogal wat kruisbestuiving van de stadiatheorie tussen verschillende disciplines. Die kruisbestuiving is ook nu te ontdekken. Het benadrukken van de situatiespecifieke eigenheid van bepaalde ontwikkelingen is gemeengoed in de hedendaagse geschiedenis en sociologie van wetenschap en technologie. Ook in ontwikkelingsstudies is een dergelijke benadering populair. De bundel biedt volop aanknopingspunten voor deze vakgebieden. Een andere parallel is de relevantie voor het Westerse beleid ten opzichte van de landbouw in ontwikkelingslanden. De gedachte dat ontwikkelingslanden een aantal stadia achter lopen en dus voorzien moeten worden van de technologische mid-

delen om een inhaalslag te kunnen maken, is nog immer populair. Vandaar dat veel ontwikkelingshulp bestaat uit het aanbieden van technologie die ontwikkeld is in Westerse onderzoekscentra. Wat vrijwel alle bijdragen in de bundel duidelijk maken is dat er vele jaren en eeuwen allerlei veranderingen en aanpassingen in de landbouw hebben plaatsgevonden zonder de invloed van gewaslaboratoria, zonder landbouwvoorlichtingsdiensten en zonder dat de economie achteruit holde. Dat roept op z'n minst de vraag op of er niet meerdere ontwikkelingsstrategieën mogelijk zijn dan enkel variaties op de Groene Revolutie. Geschiedenissen zoals gepresenteerd in deze bundel zijn niet alleen waardevol vanuit historisch oogpunt maar leveren stof tot nadenken voor belangrijke actuele vraagstukken omtrent globalisering, technologieoverdracht en ontwikkelingssamenwerking.

Harro Maat

Wageningen Universiteit

Eric Duivenvoorden, *Het kroningsoproer. 30 April 1980, reconstructie van een historisch keerpunt* (Amsterdam en Antwerpen: Arbeiderspers, 2005) 236 p. ISBN 9029562471

Naar grondwettelijke bepaling vond de inhuldiging van koningin Beatrix plaats in Amsterdam en wel op 30 april 1980. De autoriteiten waren – eigenlijk tegen beter weten in – van plan om er een ‘feestelijke dag’ van te maken. Een deel van de kraakbeweging wenste de dag te besteden aan kraakacties in het hele land onder het motto ‘geen woning, geen kroning’, een ander deel verklaarde zich ‘autonoom’ en riep op tot een grote demonstratie in Amsterdam die eigenlijk tot doel had om de plechtige bijeenkomst in de Nieuwe Kerk te verstoren zo niet te beëindigen. Het leverde de bekende beelden op van harde gevechten, wolken traangas en een aftredende koningin die niet over het gejoel heen kwam. Eric van Duivenvoorden, die hiervoor reeds naam heeft gemaakt met zijn standaardwerk over de kraakbeweging *Een voet tussen de deur: geschiedenis van de kraakbeweging in Nederland 1964-1999* (2000), heeft zich in dit boek gestort op een gedetailleerde reconstructie van wat er op 30 april gebeurd is. Dat is zeer zorgvuldig gebeurd, waarbij de kern van het bronnenmateriaal bestond uit de transcriptie van het mobilfoonverkeer van de politie, aangevuld met audiovisueel materiaal, een aantal interviews en de journalistieke *collateral damage* die volgde op de explosie van geweld. Zijn verhaal volgt een vertrouwd stramien: een aanloop met vergaderende autoriteiten die zich op alles wat ze kunnen bedenken voorbereiden, de aansporingen tot actie in kraakkringen, hoe de zaak vervolgens toch geheel uit de hand loopt, het rubriceren van de gewonden en enkele voorzichtige exercities rond de schuldvraag. Met het leeuwendeel van het boek is dan ook niet veel mis: leesbaar, helder en gedegen (al zou het aan analytische diepgang hebben gewonnen als meer gebruik was gemaakt van studies als die van Guus Meershoek over de Amsterdamse politie en F. van Praag jr. over politiek in de jaren zeventig).

De problemen die dit boek echter oproepen zitten in de lijst waarin deze schildering gevat is. Aan het begin stelt Duivenvoorden dat een oproer opgevat kan worden ‘als een definitieve bevestiging van inmiddels in gang gezette maatschappelijke veranderingen, die pas later als zodanig erkend worden. (...) In retrospectief blijkt een oproer maar al te vaak een heraut van nieuwe tijden en een mijlpaal in de geschiede-